

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka, soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové a soudce Ludvíka Davida o ústavní stížnosti stěžovatele **M. P.**, zastoupeného JUDr. Lubošem Průšou, advokátem se sídlem třída Národní svobody 32/11, Písek, proti usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře č. j. 14 To 274/2018-143 ze dne 10. 10. 2018 a proti usnesení Okresního soudu v Písku č. j. 5 T 78/2016-137 ze dne 4. 9. 2018, za účasti Krajského soudu v Českých Budějovicích - pobočky v Táboře a Okresního soudu v Písku jako účastníků řízení a Krajského státního zastupitelství v Českých Budějovicích - pobočky v Táboře a Okresního státního zastupitelství v Písku jako vedlejších účastníků řízení takto:

- I. Usnesením Krajského soudu v Českých Budějovicích - pobočky v Táboře, č. j. 14 To 274/2018-143 ze dne 10. 10. 2018 a usnesením Okresního soudu v Písku č. j. 5 T 78/2016-137 ze dne 4. 9. 2018 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.**
- II. Tato rozhodnutí se proto ruší.**

O d ů v o d n ě n í :

I. Předchozí průběh řízení a argumentace stran

1. Stěžovatel ve včasné podané ústavní stížnosti namítá, že v důsledku napadených rozhodnutí bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces zaručené čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobody (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatel byl opakovaně odsuzován za trestnou činnost související s jeho závislostí na drogách. Nejdříve byl odsouzen trestním příkazem Okresního soudu v Písku č. j. 2 T 56/2015-31 ze dne 30. 4. 2015 k trestu odnětí svobody v délce 1 roku podmíněně odloženého na zkušební dobu 2 let. Podruhé byl odsouzen rozsudkem Okresního soudu v Písku č. j. 5 T 78/2016-78 ze dne 19. 8. 2016 k trestu odnětí svobody v délce 2,5 roku podmíněně odloženého na zkušební dobu 2 let. V lednu 2017 byl následně vzat do vazby pro další trestnou činnost, za kterou byl odsouzen rozsudkem Okresního soudu v Písku sp. zn. 2 T 39/2017 ze dne 10. 10. 2017 ve spojení s rozhodnutím o odvolání proti tomuto rozsudku, rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře č. j. 14 To 61/2018-601 ze dne 21. 3. 2018, k trestu odnětí svobody v délce 3 let, který nebyl podmíněně odložen. Dne 31. 7. 2018 Okresní soud v Písku nařídil výkon prvního trestu odnětí svobody ve věci sp. zn. 2 T 56/2015; proti tomuto usnesení stěžovatel nepodal stížnost, jelikož dle svých slov celkový trest odnětí svobody v délce 4 let považoval za přiměřený vzhledem k tomu „jaké věci vyváděl ... aby se poučil, polepšil a mohl se následně pokusit žít život normálního občana.“

3. Stěžovatel však již nesouhlasil s nařízením výkonu v pořadí druhého trestu odnětí svobody v délce 2,5 let, jelikož by měl vykonat kumulovaný trest v délce 6,5 roku, což vzhledem k páchané trestné činnosti, která souvisela zejména s jeho drogovou závislostí, považuje za příliš přísný trest. Navrhoval proto obecným soudům využít výjimečnou možnost ponechání podmíněného odsouzení s dohledem v platnosti za zpřísněných podmínek (§ 86 odst. 1 trestního zákoníku). Ústavní stížností proto napadl usnesení Okresního soudu v Písku, kterým bylo rozhodnuto o vykonání podmíněně odloženého trestu odnětí svobody, a usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích - pobočky v Táboře, které toto usnesení potvrdilo. Okresní soud v napadeném usnesení uvedl, že stěžovatel byl v průběhu zkušební doby odsouzen za zcela totožnou závažnou trestnou činnost a zdůraznil, že si nevážil trestu, který ještě nebyl přímo spojen s omezením jeho osobní svobody. Krajský soud napadeným usnesením potvrdil usnesení okresního soudu, když rekapituloval trestní minulost stěžovatele, a byť shledal správnou snahu odsouzeného o nápravu, domnívá se, že aby si stěžovatel skutečně uvědomil nevhodnost a nepřijatelnost svého chování, tak je nutné působit trestem represivním. Oba soudy se pak ve svých napadených usneseních jen obecně vyjádřily k tomu, že nebyly shledány výjimečné okolnosti, za kterých by soud mohl ponechat podmíněné odsouzení v platnosti za současného učinění opatření uvedených v § 86 odst. 1 trestního zákoníku; k důvodům, které stěžovatel uváděl, se soudy konkrétně nevyjádřily.

4. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti namítá, že soudy měly výjimečně ponechat podmíněné odsouzení stěžovatele v platnosti, zpřísnit podmínky s ním spojené a prodloužit zkušební dobu. Pro toto uvádí šest důvodů, které soudům předkládal od počátku řízení a se kterými se dle jeho názoru v napadených rozhodnutích soudy dostatečně nevypořádaly:

- Trestnou činnost přechovávání a distribuce drog páchal z mladické nerozvážnosti ve věku blízkém mladistvých a jednalo se primárně o vzájemnou výpomoc drogově závislých osob, nikoli o organizovanou činnost s účelem dosažení zisku. Částečně měla být tato trestná činnost páchána s cílem splatit dluh osobě, která mu dodávala drogy. Ze své drogové závislosti se v současné době ve výkonu trestu léčí na specializovaném oddělení.
- Trestnou činnost páchal z frustrace ze svých neúspěchů, chlubil se jí, přiznával se k ní a neuvědomoval si následky pokračování v trestné činnosti, nebyl si ani vědom hrozících trestů.
- Pro jeho nápravu by podle něj dostačoval výkon kratšího trestu odnětí svobody než 6,5 roku; naopak takto dlouhý trest je pro něj výrazně demotivující. Dále poukazuje na odlišné tresty uložené jemu a dalším osobám, které byly vyšetřované za obdobné činy, ale v důsledku pomalejšího procesního postupu bylo jejich jednání posouzeno jako pokračování a byly jim proto uloženy tresty odnětí svobody ve výměře do 2 let.
- Poukazuje na to, že jak jeho rodina, tak i jeho přítelkyně jsou připraveni pomoci při jeho nápravě, což dosvědčili i svojí účastí při projednávání napadených rozhodnutí.
- Nápravný i preventivní účel trestu by podle stěžovatele nejlépe naplnilo, pokud by byla prodloužena zkušební doba na 5 let (v maximální výměře) a současně by mu byla uložena přiměřená povinnost spočívající v léčení jeho

závislosti na drogách a povinnost podrobit se výcviku pro získání potřebné pracovní kvalifikace ve výkonu trestu i po jeho skončení.

- Takto prodloužená pětiletá zkušební doba by měla trvat necelý rok po nejpozdějším vykonání již nařízených trestů odnětí svobody (déle v případě podmíněného propuštění), a plnila by tedy svůj účel.

5. Okresní soud v Písku, Krajský soud v Českých Budějovicích - pobočka Tábor, Okresní státní zastupitelství v Písku a Krajské státní zastupitelství v Českých Budějovicích - pobočka Tábor ve svých replikách na ústavní stížnost stěžovatele odkázaly na odůvodnění napadených usnesení, která považují za řádně odůvodněná.

6. Na vyjádření Okresního státního zastupitelství v Písku zareagoval stěžovatel, který se pozastavil nad odkazem na napadená usnesení, jelikož ve veřejném zasedání o nařízení výkonu u Okresního soudu v Písku ze dne 4. 9. 2018 přítomný státní zástupce navrhl, aby nebyl podmíněně odložený trest nařízený, a vyjádřil se, že zcela výjimečně by dostačovalo prodloužení zkušební doby vzhledem k mimořádným okolnostem případu a osoby. Toto potvrzuje protokol o veřejném zasedání ze dne 4. 9. 2018, ve spise sp. zn. 5 T 78/2016, č. listu 135.

II. Hodnocení Ústavního soudu

7. Ústavní soud na základě ústavní stížnosti, spisového materiálu a vyjádření účastníků dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

8. Ústavní soud úvodem připomíná, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti, nikoliv „běžné“ zákonnosti (čl. 83 Ústavy ČR). Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů a do jejich rozhodovací činnosti může zasáhnout jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva nebo svobody. V nyní posuzovaném případě takové porušení shledal, neboť obecné soudy se ve stěžovatelově případě řádně nevypořádaly s konkrétními návrhy stěžovatele týkajícími se možnosti použití výjimečného postupu ponechání podmíněného odsouzení v platnosti, i když stěžovatel zavedl příčinu k nařízení výkonu trestu.

9. Tuto výjimečnost stěžovatel spatřuje mimo jiné v kumulaci (řetězení) výkonů trestů odnětí svobody, ke kterému došlo v důsledku opakovaných uložení podmíněně odložených trestů odnětí svobody, aniž by tyto dříve uložené tresty odnětí svobody byly zohledněny při ukládání dalších trestů. Celková doba výkonu trestu je dle stěžovatele nejen nepřiměřená k závažnosti trestné činnosti, které se dopustil, ale ztěžuje i jeho nápravu a znovuzařazení do společnosti. Taková praxe pak byla opakovaně kritizovaná praxí: Předseda Městského soudu v Praze Libor Vávra prohlásil na konferenci „Efektivnost systému trestů“ konané 21. 6. 2019 v Praze o situaci, kdy jsou postupně ukládány podmíněné tresty odnětí svobody, jejich výkon je posléze v krátkém časovém úseku nařízen, že takové „řetězení trestů je naprostá absurdita“. Soudce Krajského soudu v Táboře – pobočky v Táboře Petr Černý poukazyval na „kolotoč ‚přeměn‘ dříve uložených trestů“ (ČERNÝ, Petr. Facka nebo domluva? Právní prostor [online]. 6. 11. 2018 [cit. 2019-07-22]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/nazory/ocima-petra-cerneho/facka-nebo-domluva>) a i Institut pro kriminologii a sociální prevenci již před pěti lety zmiňoval kritiku takového řetězení praxí (SCHEINOST, M. a kol. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, str. 93). Byť v projednávaném případě stěžovatele se jedná primárně o nařízení výkonu podmíněně odložených trestů odnětí

svobody po uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, tento problém se neomezuje jen na podmíněně odložené tresty odnětí svobody, ale vztahuje se vůči všem trestům.

10. Podle dosavadní nálezkové judikatury Ústavního soudu k rozhodování obecných soudů o podmíněném odsouzení má odsouzený právo, aby jeho věc byla projednána v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům v souladu s čl. 38 odst. 2 Listiny [nález sp. zn. I. ÚS 574/05 ze dne 30. 5. 2006 (N 109/41 SbNU 357)]. Z ustanovení § 330 trestního řádu, který upravuje proces rozhodování o podmíněně odloženém trestu odnětí svobody, lze dovodit, že povinnost soudu postupovat tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci (§ 2 odst. 5 trestního řádu), se vztahuje na celé trestní řízení, tedy též na rozhodování o tom, zda se podmíněně odsouzený ve zkušební době osvědčil [nález sp. zn. II. ÚS 222/07 ze dne 26. 4. 2007 (N 72/45 SbNU 143)]. Ústavní soud také judikoval, že rozhodnutí o nařízení výkonu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody nelze doručit náhradním způsobem [nález sp. zn. I. ÚS 1760/16 ze dne 20. června 2017 (N 102/85 SbNU 705), body 17–20, a nález sp. zn. III. ÚS 3026/16 ze dne 18. 11. 2016 (N 216/83 SbNU 409), část IV. b)] a že při rozhodování o nařízení výkonu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody je nutné naplnit nejen požadavky kladené čl. 38 odst. 2 Listiny, ale i čl. 40 odst. 2 Listiny, který zakotvuje požadavek presumpce nevinny [nález sp. zn. I. ÚS 1202/17 (N 151/86 SbNU 527) ze dne 15. 8. 2017, bod 12].

11. Nelze opominout, že v případě stěžovatele se jedná o rozhodování o jeho osobní svobodě. Ústavní soud opakovaně judikuje (byť primárně v kontextu rozhodování o vazbě, ale i při rozhodování o nařízení výkonu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody), že při rozhodování o omezení osobní svobody se má postupovat maximálně šetrně k právům obviněných [nález sp. zn. I. ÚS 1115/09 ze dne 15. 4. 2010 (N 85/57 SbNU 137), nález sp. zn. I. ÚS 303/01 ze dne 23. 10. 2001 (N 156/24 SbNU 149), nález sp. zn. II. ÚS 198/04 ze dne 20. 5. 2004 (N 73/33 SbNU 225), nález sp. zn. I. ÚS 1202/17 ze dne 15. 8. 2017, bod 33]. Má-li být v důsledku rozhodnutí soudu osoba omezena na osobní svobodě, musí toto rozhodnutí splňovat všechny standardy kladené na takové rozhodnutí.

12. Pokud podmíněně odsouzený ve zkušební době nevedl řádný život, popřípadě nevyhověl uloženým podmínkám, soud rozhodne, že se trest vykoná. Výjimečně může nicméně i v takovém případě vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného ponechat podmíněně odsouzení v platnosti a stanovit nad odsouzeným dohled, prodloužit zkušební dobu nejvýše o dvě léta, přičemž celková délka zkušební doby nesmí být delší než pět let, nebo stanovit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti (§ 86 odst. 1 trestního zákoníku, obdobně § 83 odst. 1 trestního zákoníku). Zákon tak dává soudu možnost reagovat na nepřiměřenou přísnost, pokud by nařízení výkonu trestu odnětí svobody nebylo v souladu s účely trestního práva; vzhledem k široké formulaci tohoto zákonného ustanovení lze případnou výjimečnost hledat jak v osobě pachatele, tak v jiných okolnostech případu.

13. Stěžovatel je názoru, že jeho případ je výjimečný, a zároveň namítá, že s jeho rozsáhlou argumentací o této výjimečnosti se soudy dostatečně nevypořádaly, neboť pouze odkázaly na jeho předchozí trestnou činnost. Ústavní soud proto nejdříve z obecného hlediska posoudil typovou výjimečnost situace, ve které se stěžovatel nachází, a jeho podřaditelnost pod ustanovení § 86 trestního zákoníku. Vzhledem k shledání takové typové situace potenciálně odůvodňující výjimečný postup

předvídaný v § 86 odst. 1 trestního zákoníku se Ústavní soud následně zabýval odůvodněním napadených usnesení.

II.A. Výjimečnost způsobená kumulací výkonů trestů odnětí svobody

14. Situace, ve které se stěžovatel nachází, je způsobena kumulací výkonů trestů odnětí svobody, jelikož zákonodárce výslovně nezmiňuje možnost přihlédnout k dříve uloženým dosud nevykonaným trestům při ukládání nového trestu za trestné činy spáchané poté, co byl soudem prvního stupně vyhlášen odsuzující rozsudek za jiné pachatelovy trestné činy (srov. hlava V, díl 2, oddíl 1 trestního zákoníku). Pokud bylo pachateli uloženo několik trestů, které nebyly vykonané, pak tyto tresty budou vykonávány postupně a bude docházet ke kumulaci výkonů trestů odnětí svobody. Tato kumulace vede k dlouhým výkonům trestů odnětí svobody, zejména pokud je pachateli nejdříve uloženo – jako v případě stěžovatele – několik podmíněně odložených trestů odnětí svobody, jejichž výkon je následně nařízen.

15. Trestní zákoník odlišuje ukládání trestů za souběh (páchání trestné činnosti do okamžiku vyhlášení prvostupňového odsuzujícího rozsudku) a za recidivu (páchání trestné činnosti po takovém vyhlášení). Česká trestněprávní doktrína pak odlišuje navíc pravou a nepravou (či zdánlivou) recidivu, pokud k ní došlo v době mezi vyhlášením a právní mocí odsuzujícího rozsudku. Z hlediska trestání recidivy se však nijak nerozlišuje mezi ukládáním trestů poté, co byly dříve uložené tresty vykonané, a pokud nebyly; ke směřování těchto dvou situací však trestní zákoník nepřistupuje s jasným teoretickým základem. V důvodové zprávě k trestnímu zákoníku není tato skutečnost nijak rozebrána či odůvodněna (srov. *Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku*, 2009, dostupná z: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=26247&pdf=1>, s. 219) a podobně mlčí i významná část odborné literatury včetně komentářů a učebnic [AUGUSTINOVÁ, Pavla. § 43. In: Antonín DRAŠTÍK, Robert FREMR, Tomáš DURDÍK, Miroslav RŮŽIČKA a Alexander SOTOLÁŘ (eds.) *Trestní zákoník (č. 40/2009 Sb.) - Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 350–366; JELÍNEK, Jiří (ed.) *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 7. vyd. Praha: Leges, 2017, s. 336; PŮRY, František. § 43. In: Pavel ŠÁMAL (ed.) *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 581–619; ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ a Tomáš GRIVNA (eds.) *Trestní právo hmotné*. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 274].

16. Jediným důvodem, proč někteří autoři považují situace, kdy pachatel ještě nevykonal dříve uložené tresty, a případy, kdy již k jejich výkonu došlo, za typově shodné, je, že vyhlášením rozsudku byl takový pachatel již dříve varován [POLÁŠEK, Vladimír. *Ukladanie trestu pri súbehu trestných činov podľa československého trestného práva*. Bratislava: SAV, 1962, s. 196-197; TOLAR, Jan. *Trest úhrnný a souhrnný*. Praha: ČSAV, 1963, s. 123; KRATOCHVÍL, Vladimír (ed.) *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 406; SOLNAŘ, Vladimír a Marie VANDUCHOVÁ. Tresty a ochranná opatření. In: SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Marie VANDUCHOVÁ. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009, str. 205].

17. Vyhlášení rozsudku však nehraje samo o sobě natolik zásadní roli z hlediska varování pachatele. Naopak, v současnosti v zahraniční odborné literatuře panuje konsensus, že komunikace sdělení morálního odsouzení (tedy varování) spočívá zejména v tzv. „hard treatment“, tedy ve výkonu trestu: Ten totiž zprávu o morálním

odsouzení znásobuje a rozlišuje různě závažná morální odsouzení. Obdobně i odborná zahraniční literatura zabývající se trestáním za souběh opakovaně uvádí jako znak rozlišování souběhu a recidivy nejen uložení, ale i vykonání trestu. Morální odsouzení je tak plně komunikováno až vykonáním trestu (tedy poté, co bylo na odsouzeného plně působeno trestem), přičemž následně záleží primárně na propuštěném, aby dále určoval směr svého života [VON HIRSCH, Andreas. *Deserved Criminal Sentences*. Oxford: Hart Publishing, 2017, s. 53; CANTON, Rob. Censure, Dialogue and Reconciliation. In: Antje DU BOIS-PEDAIN a Anthony E. BOTTOMS (eds.) *Penal Censure: Engagements Within and Beyond Desert Theory*. Oxford: Hart Publishing, 2019, s. 253–275; DUFF, R. A. Penal Communications: Recent Work in the Philosophy of Punishment. *Crime and Justice*. 1996, 20, 1–97; HAMPTON, John. The Moral Education Theory of Punishment. *Philosophy & Public Affairs*. 1984, 13(3), 208–238; KLEINIG, John. The Architecture of Censure. In: Antje DU BOIS-PEDAIN a Anthony E. BOTTOMS (eds.) *Penal Censure: Engagements Within and Beyond Desert Theory*. Oxford: Hart Publishing, 2019, s. 3–17; NARAYAN, Uma. Appropriate responses and preventive benefits: Justifying censure and hard treatment in legal punishment. *Oxford Journal of Legal Studies*. 1993, 13(2), 166–182; VON HIRSCH, Andreas. Censure and Hard Treatment in the General Justification for Punishment: A Reconceptualisation of Desert-oriented Penal Theory. In: Antje DU BOIS-PEDAIN a Anthony E. BOTTOMS (eds.) *Penal Censure: Engagements Within and Beyond Desert Theory*. Oxford: Hart Publishing, 2019, s. 87–92; BOTTOMS, Anthony E. Exploring an Institutional and Post-Desert Theoretical Approach to Multiple-Offense Sentencing. In: Jesper RYBERG, Julian V. ROBERTS a Jan W. DE KEIJSER (eds.) *Sentencing Multiple Crimes*. Oxford: Oxford University Press, 2018, s. 31–56; FRASE, Richard S. Principles and Procedures for Sentencing of Multiple Current Offenses. In: Jesper RYBERG, Julian V. ROBERTS a Jan W. DE KEIJSER (eds.) *Sentencing Multiple Crimes*. Oxford: Oxford University Press, 2018, s. 189–210; LIPPKE, Richard L. Retributive Sentencing, Multiple Offenders, and Bulk Discounts. In: Mark D. WHITE (ed.) *Retributivism: Essays on Theory and Policy*. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 212–228; ROBERTS, Julian V. a Jan W. DE KEIJSER. Sentencing the Multiple-Conviction Offender: Diminished Culpability for Related Criminal Conduct. In: Jesper RYBERG, Julian V. ROBERTS a Jan W. DE KEIJSER (eds.) *Sentencing Multiple Crimes*. Oxford: Oxford University Press, 2018, s. 137–162; RYBERG, Jesper. Retributivism and Multiple Offending. *Res Publica*. 2005, 11(3), 213–233; VON HIRSCH, Andreas. Multiple-Offense Sentencing: Some Additional Thoughts. In: Jesper RYBERG, Julian V. ROBERTS a Jan W. DE KEIJSER (eds.) *Sentencing Multiple Crimes*. Oxford: Oxford University Press, 2018, s. 183–188].

18. Příkladem nízké odrazující role vyhlášení rozsudku je i případ stěžovatele, který ve své ústavní stížnosti uvádí, že byl „duševně nevyspělý, myslel si, že je to vše jen hra a že se mu nemůže nic stát, neznal následky pokračování v trestné činnosti po pravomocném odsouzení, neznal výši zpřísněných trestů za přechovávání drog při recidivě, nedokázal si představit, že za tuto činnost by mohl dostat mnohaletý trest vězení.“ Dle své výpovědi na něj začal pozitivně působit právě až výkon trestu, resp. vazby. V takovém kontextu je nicméně na místě se i ptát, zda bylo vhodné již v počátku uložit podmíněně odložený trest odnětí svobody (navíc trestním příkazem) za drogovou trestnou činnost či zda by bývalo vhodnější uložit takové tresty a stanovit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, které by byly individualizované vzhledem k pachatelovým potřebám a rizikům a zároveň by reflektovaly závažnost jeho jednání.

19. Pokud zákon nevyžaduje, aby soudy při ukládání trestů zohledňovaly dříve uložené dosud nevykonané tresty odnětí svobody, délka výkonu všech trestů odnětí svobody může být nepřiměřená buď spáchané trestné činnosti, nebo trestné činnosti spáchané ostatními, kteří však nebyli mezitím odsouzeni. Může tak dojít k výkonu trestu, který je výrazně citelnější, než je nutné, popř. dostačující (obdobně § 38 odst. 2 trestního zákoníku), popř. nepřiměřeně dlouhý trest může odsouzeného zdrtit nebo mu silně znemožnit možnost jeho nápravy a mravního prozření [ASHWORTH, Andrew. *Sentencing and Criminal Justice*. 5. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, s. 273; THOMAS, David. *Principles of Sentencing: The Sentencing Policy of the Court of Appeal Criminal Division*. London: Heinemann, 1979, s. 9-10; TONRY, Michael. Solving the Multiple-Offense Paradox. In: Jesper RYBERG, Julian V. ROBERTS a Jan W. DE KEIJSER (eds.) *Sentencing Multiple Crimes*. Oxford: Oxford University Press, 2018, s. 241–265; LIPPKE, Richard L. Parsimony and the Sentencing of Multiple Offenders. In: Jesper RYBERG, Julian V. ROBERTS a Jan W. DE KEIJSER (eds.) *Sentencing Multiple Crimes*. Oxford: Oxford University Press, 2018, s. 95–112].

20. Popsané závěry jsou příléhavé i na případ stěžovatele, který zmiňuje, že dle jeho názoru byly ostatním, kteří páchali obdobnou trestnou činností jako on, uloženy tresty odnětí svobody ve výměře do dvou let, byť on by měl v důsledku jiného procesního přístupu (a z něho pramenícího opakovaného odsouzení) vykonat trest v celkové výměře šest a půl roku. Tuto kumulaci přičítá i rychlosti řízení, ke které dle svého vyjádření v ústavní stížnosti přispěli i jeho rodiče, „kteří už nevěděli, co s ním a s jeho závislostí, chtěli mu pomoci, a tak aktivně spolupracovali s policií, aby dostal co nejdříve tresty, které by jej od této činnosti odradily.“ Celková nařízená doba výkonu trestu odnětí svobody se pohybuje v horní polovině zákonné sazby za nejzávažnější trestnou činnost, které se dopustil, což dle jeho názoru neodpovídá společenské nebezpečnosti jeho jednání.

21. Stěžejním důvodem, proč je problematické, že soudy nezohledňují dříve uložené a dosud nevykonané tresty při ukládání nového trestu, je, že v takovém případě soudy mohou jen velmi těžko individualizovat trest do takové míry, aby mohl mít vliv na pachatele. Případ stěžovatele je toho příkladem, po uložení dvou podmíněně odložených trestů odnětí svobody mu byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody ve výměře tří let. Soud při jeho ukládání vzal výslovně v potaz doznání obžalovaného to, že je osobou blízkou věku mladistvému a že má vhodné rodinné zázemí, se kterým zůstává v kontaktu (rozsudek Okresního soudu v Písku č. j. 5 T 78/2016-115 ze dne 10. 10. 2017, str. 6). Ve svém odůvodnění se okresní soud nijak nezabýval otázkou nařízení dříve uložených podmíněně odložených trestů odnětí svobody, a nelze tedy předpokládat, že by je zohlednil. Přesto Krajský soud v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře v usnesení, kterým zamítl odvolání stěžovatele vůči tomuto rozsudku, bez jakéhokoli podkladu uvádí, že okresní soud „nepochybně přihlédl k vysoce pravděpodobné přeměně dvou dříve uložených podmíněných trestů na tresty nepodmíněné“ (usnesení sp. zn. 14 To 61/2018 ze dne 21. 3. 2018). I pokud by okresní soud skutečně rozhodl v souladu s domněnkou krajského soudu, tak okresní soud měl jen velmi omezenou možnost, jak přizpůsobit celkovou dobu výkonu trestu stěžovateli. Celková výměra dříve uložených podmíněně odložených trestů odnětí svobody již totiž činila tři a půl roku a dolní hranice trestní sazby za stěžovatelem spáchaný trestný čin (§ 283 odst. 2 trestního zákoníku) činila 2 roky. Možnosti individualizace (odhlédne-li Ústavní soud od možnosti mimořádného snížení trestu odnětí svobody podle § 58 trestního zákoníku, u které není zjevné, zda může být v takovém případě použita) tak byly velmi výrazně

omezené [k individualizaci trestů v judikatuře Ústavního soudu viz nálezy sp. zn. I. ÚS 1202/17 ze dne 15. 8. 2017, zejména body 19-25 či nálezy sp. zn. I. ÚS 356/16 ze dne 17. 3. 2016 (N 46/80 SbNU 561), body 19-21]. Pro naplnění účelů nápravy, ale i jakýchkoli jiných relativních účelů trestů (k nim více usnesení sp. zn. I. ÚS 1010/15 ze dne 11. 2. 2016, zejména bod 30), je klíčové, v jaké celkové výměře bude nařízen výkon trestu odnětí svobody, nikoli jaký trest byl uložen jednotlivými rozhodnutími. Za současného právního stavu je proto velmi obtížné snažit se o nápravu, odrazení či inkapacitaci pachatele, kterému je ukládán trest, a který přitom dosud nevykonal dříve uložené tresty. Takový odsouzený totiž nevykonává trest individualizovaný vzhledem k jeho potřebám a rizikům. Toto dokládá i argumentace stěžovatele, že takto dlouhý trest odnětí svobody je pro něj demotivující a není nutný pro jeho nápravu.

22. Situace, ve které se stěžovatel nachází, je v mnohém problematická. Popsaná právní úprava nezabraňuje nepřiměřeně dlouhým výkonům trestů odnětí svobody a neumožňuje individualizaci trestů vzhledem k osobě pachatele. Byť je vyhlášení rozsudku skutečností, která může opodstatňovat určité (ve vybraných případech i výrazné) zpřísnění trestu v důsledku toho, že pachatel byl do určité míry skutečně varován, vyhlášení rozsudku samo o sobě, jak již bylo výše uvedeno, není tou dostatečně silnou skutečností opodstatňující ukládání trestů nezávisle na dříve uložených dosud nevykonaných trestech. Toto potvrzuje i zahraniční zkušenost, dříve uložené dosud nevykonané tresty mohou soudy zohlednit např. ve Švédsku, Litvě, Finsku, Slovinsku, Chorvatsku, Rusku či Srbsku. Ústavní soud respektuje možnost zákonodárce definovat trestní politiku a nastavit pravidla pro ukládání trestů, která v sobě obnáší i definici souběhu, recidivy a ustanovení týkajících se ukládání trestů v takových případech. V tomto případě však zjevně nešlo o úmysl zákonodárce, ale o problematickou praxi spočívající v kumulaci výkonů trestů odnětí svobody, jejichž celková délka může být nepřiměřená k závažnosti jednání a silně ztěžuje individualizaci při ukládání trestů. Na základě všech těchto důvodů Ústavní soud došel k závěru, že výjimečnost okolností případu (§ 86 odst. 1 trestního zákoníku) může spočívat i v kumulaci výkonů trestů odnětí svobody, která je v celkové výměře nepřiměřená závažnosti spáchané trestné činnosti nebo případně osobě pachatele.

23. Nakonec, byť je výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody po výraznou většinu (i prodloužené) zkušební doby významným faktorem svědčícím pro nařízení výkonu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody, není nezbytně nutné, aby k nařízení výkonu v takovém případě skutečně došlo. Naopak efektivněji může v takovém případě zapůsobit stanovení přiměřených omezení a povinností směřujících k vedení řádného života, které by bylo možné realizovat i ve výkonu trestu odnětí svobody; takové řešení naplňuje vybrané účely trestů a reaguje na trestnou činnost pachatele bez toho, aby mu byly ukládány tresty nepřiměřené k závažnosti jím spáchané trestné činnosti. V případě stěžovatele, osoby zápasící se závislostí, lze teoreticky uvažovat, jak sám navrhoval, např. o stanovení povinnosti týkající se léčení závislosti a neuzívání omamných a návykových látek, což by bylo průběžně testováno, získání pracovní kvalifikace, případně stanovení podmínek pro vedení života po (podmíněném) propuštění. Průběžné kontrolování dodržování soudem případně uložené povinnosti neuzívat omamné a návykové látky ve výkonu trestu odnětí svobody, může být efektivní, a to zejména s přihlédnutím k poznatkům o možné dostupnosti a užívání omamných a návykových látek v českých věznicích (GROHMANNOVÁ, K. Užívání návykových látek a hraní hazardních her ve vězeňské populaci ČR. *Zaostřeno na drogy*, 2017, č. 6, 1-15).

II.B. Odůvodnění napadených usnesení

24. Vzhledem k tomu, že **výjimečnost okolností případu (§ 86 odst. 1 trestního zákoníku) může spočívat i v kumulaci výkonů trestů odnětí svobody, která je v celkové výměře nepřiměřená závažnosti spáchané trestné činnosti nebo osobě pachatele**, se Ústavní soud následně zabýval odůvodněním napadených usnesení ohledně této otázky. Stěžovatel ve svém písemném vyjádření ze dne 3. 9. 2018 (návrhu na ponechání podmíněného odsouzení v platnosti) uvedl, že žádá o užití výjimečného postupu ponechání podmíněného odsouzení v platnosti podle § 86 odst. 1 trestního zákoníku, přičemž detailně rozvedl, v čem spatřuje důvody pro tuto výjimečnost; Ústavní soud je rekapituloval v bodu 4 tohoto nálezu. Tyto důvody přednesl i v rámci veřejného zasedání, přičemž s jeho návrhem souhlasil i státní zástupce, který dle protokolu navrhl, aby „soud zcela výjimečně prodloužil zkušební dobu podmíněného odsouzení“ (str. 3).

25. Okresní soud však v napadeném usnesení jen uvedl, že si stěžovatel v minulosti „nevážil trestu ... který ještě nebyl přímo spojen s omezením jeho osobní svobody“ (bod 6) a bez bližšího odůvodnění zmínil, že „neshledal výjimečné okolnosti k tomu, aby bylo odsouzenému ponecháno podmíněné odsouzení v platnosti“ (bod 7). Ke konkrétním argumentům vznášeným stěžovatelem se však nevyjádřil.

26. Stěžovatel podal proti napadenému usnesení okresního soudu stížnost, kterou zamítl napadeným usnesením krajský soud, ve kterém zejména rozsáhle rekapituloval trestní minulost stěžovatele (bod 7). Dále zmínil, že „jakkoli krajský soud kvituje přístup odsouzeného ... na odsouzeného je nutno působit trestem represivním ... když možnost nápravy na svobodě mu byla již dvakrát ponechána a této nevyužil“ (bod 8), což krajský soud zdůraznil, byť stěžovatel ve svém podání neargumentoval, že na něj nemá být působeno represivním trestem odnětí svobody – naopak takový trest ve čtyřleté výměře dle svých slov přijal a z tohoto důvodu i proti němu nepodal stížnost. Dále krajský soud uvedl, že nebyly shledány takové okolnosti případu, aby bylo možné ponechat v platnosti podmíněné odsouzení, „když uvědomění si nevhodnosti svého jednání je základním účelem výkonu trestu. Řádný výkon trestu a viditelná snaha odsouzeného po nápravě mu tak může být nápomocna co do rozhodování soudu o jeho případném podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody“ (bod 8). Výjimečností případu, kterou stěžovatel opakovaně zmiňoval, ani jeho konkrétními argumenty se tedy ani krajský soud konkrétně nezabýval.

27. Ústavní soud opakovaně judikuje, že pokud soudy nereagují na podstatné námitky účastníků a předmětná rozhodnutí nejsou dostatečně odůvodněna, pak dochází k porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Požadavek náležitého odůvodnění soudního rozhodnutí je totiž úzce spojen s principy právní jistoty a předvídatelnosti práva; pouze kvalitně odůvodňovaná rozhodnutí omezují prostor pro případnou svévoli [nález sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257)] a zajišťují i podobné posuzování podobných případů [nález sp. zn. II. ÚS 1189/15 ze dne 13. 12. 2016 (N 240/83 SbNU 739) či nález sp. zn. II. ÚS 482/18 ze dne 28. 11. 2018, bod 21]. Tento požadavek je o to naléhavější za situace, kdy právní úprava, na jejímž základě se rozhoduje, je tvořena obecnými principy, což platí i v případě rozhodnutí o nařízení či ponechání v platnosti podmíněně odloženého trestu odnětí svobody. Požadavek řádného odůvodnění soudního rozhodnutí má v právním státě i několik

dalších účelů: slouží k omezení či vyloučení libovůle a seznámení účastníků řízení s důvody, na kterých soud založil své rozhodnutí, a tedy zvýšení přesvědčivosti rozhodnutí [nález sp. zn. I. ÚS 3755/17 ze dne 13. 8. 2018, bod 21; nález sp. zn. III. ÚS 176/96 ze dne 26. 9. 1996 (N 89/6 SbNU 151)], zvyšuje kontrolovatelnost soudního rozhodování veřejností a koreluje s právem účastníků řízení přednášet návrhy, argumenty a námítky, v důsledku čehož vytváří předpoklad pro účinné uplatňování opravných prostředků, které má účastník řízení k dispozici (viz KMEC, J. Právo na spravedlivý proces (čl. 6 EÚLP). In KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 757-758). Jednoduše řečeno, v právním státě „je nepřipustné, aby se stát dopouštěl zásahů do práv jednotlivce bez toho, [aby] tento zásah odůvodnil, resp. bez toho, [aby] jednotlivce seznámil s jeho logickým a spravedlnosti odpovídajícím právním základem“ [POSPÍŠIL, I. Právo na spravedlivý proces (čl. 36) In WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Wolters Kluwer: Praha, 2012, str. 743].

28. Namítal-li stěžovatel, že se na něj má vztahovat výjimečný postup předvídaný § 86 odst. 1 trestního zákoníku, a pro tyto své návrhy uváděl konkrétní důvody, pak je z hlediska práva na spravedlivý proces zaručeného v čl. 36 Listiny nepřijatelné, aby obecné soudy pouze obecně odkázaly na nenaplnění podmínek pro výjimečný postup podle § 86 odst. 1 trestního zákoníku a nezapomínaly se konkrétní argumentací stěžovatele. Porušení práva na spravedlivý proces pak spočívá v tom, že napadená usnesení nebyla řádně, přesvědčivě a logicky odůvodněna.

III. Závěr

29. V novém řízení se obecné soudy budou muset vypořádat s argumentací stěžovatele vzhledem k jím tvrzené existenci okolností podmiňujících výjimečné ponechání podmíněného odsouzení v platnosti podle § 86 odst. 1 trestního zákoníku. Budou si přitom povinny zodpovědět na otázku, zda kumulace výkonů dříve nařízených či uložených trestů odnětí svobody ve spojení s osobou stěžovatele opodstatňují použití takového institutu, a přitom respektovat nosné důvody tohoto nálezu, zejména to, že nepřiměřená kumulace výkonů trestů odnětí svobody může být obecně důvodem pro využití výjimečného postupu podle § 86 odst. 1 věty druhé trestního zákoníku.

30. Protože napadenými usneseními bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona zrušil napadená rozhodnutí Okresního soudu v Písku a Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 30. července 2019

Vojtěch Šimíček
předseda senátu